

ПОГОВОР

Као и у 19. књизи едиције “Савремена српска драма”, персоне овог поговора су ПОГОВАРАЧ и АУТОРИ понаособ. Радња се догађа на даскама које оличавају ординацију духа. Аутори по заказаном редоследу долазе на дијалогски третман носећи драму у свом срцу.

МИОДРАГ ЂУКИЋ, КИСЕОНИК

Разговор за поговор се води у Позоришном музеју.

Са сценографом који се води као основно средство Позоришног музеја, одзвања соноран глас сценографа на сценографском гласу: “А сада драги и мили наши слушаоци, најдражи Београђани, предлажем да уместо оног сценографског, преживелог и дубоко искомпромишљеног “Добро јујиро”, почнемо нови дан сценарим хитом!

*“Пије чича бозу,
ал’ неће да њлаји...
Чокалија, бокалија,
’оће да ѓа млаји...”*

АУТОР: Ху... Око нас нема ни молекулче кисеоника.

ПОГОВАРАЧ: Спонтаног ли шлагворга?! Ваша драма је управо сторија о писцу коме недостаје кисеоник. “Ја! Младен Секуловић, који не може, који неће, који не пристаје на живот без ваздуха!”

АУТОР: Стоп! Ту престаните са асоцијацијама! Лику из моје трагикомедије оперишу мозак на психијатријској клиници, како би прихватио да удише оно што сви удишу.

ПОГОВАРАЧ: У колоплету драстичне приче о кисеонику “у два чина и шест слика”, савршено сте избегли замке памфлета и исказа *in medias res*. Саткали сте раскошну барокну гро-

теску, утемељену у конкретним координатама нашег миљеа и менталитета, ткали сте фабулу о ванвременом темату и мотивату, бацили сте изврнуту рукавицу у лице изврнутом систему вредности, калеидоскопирали сте деструкцију и деградацију живота...

АУТОР: Драматургија се осавременује али се не оплеменује. Она напредује ко неурохирургија. Мозак више нема шта да мисли о себи.

ПОГОВАРАЧ: Молим, без аутосаркастичности! *Кисеоник* као параболу о тоталитаризму, лоцирали сте у микрокосмос дорђолског дворишта, а с ону страну дворишног егзистира особено организовани амбијент луднице или како рече Шеварлић “простора што се реално и симболично прожима са простором психијатријске клинике, централе што уз помоћ сурових болничара и скалпела брине о народном здрављу и срећи.”

АУТОР: Одговор вам је неодговоран ко поговор. Скалпел није будак, а људски мозак није алеја за сађење парадајаза.

ПОГОВАРАЧ: При том је, цитирам: “Гротеска засвођена универзалним значењем, вично сачињена сценска игра полифоничне структуре и интензивног драмског набоја., са пажљиво профилисаним ликовима, међу којима се налази неколико монументалних сценских фигура и читав низ прецизних психолошких студија...”

АУТОР: Од хвалоспеванија осећам нелагодност и гадеж. Зато ни не читам поговоре својих драма. Ја волим отровне стрелице. Искоса, преко рамена гледам тапшање по рамену.

ПОГОВАРАЧ: Ваша драма не недри аргументацију за такав третман. Зато ми допустите да наставим.

АУТОР: Допуштам, шта ћу. Сени бесмртних позоришника су око нас...

ПОГОВАРАЧ: Од времена настанка па све до данас, драма *Кисеоник*, не само да је прошла тест времена и одолела његовом зубу, него је визионарски аконтирала потоњи распад и расуло балканских пространстава. Ваша драма је, кажу ваши тумачи и ваши пријатељи могући “наговештај апокалипсе, универзалног зла, тумачење зла као појма, као константе, уткане у потенцијалне људске судбине”. То вашу драму чини препознатљивом и релевантном парадигмом и ван ових простора и ван ових времена.

АУТОР: Пустите шта други кажу, кажите шта ви кажете!

- ПОГОВАРАЧ: Хвала, што сте ме повукли за реч. Ако баш желите да будем ефектан рећи ћу вам Вашим речима: “Мозак нема више шта да мисли о себи”. Ако баш хоћете мојим речима, морам вам рећи да српски *Лей* изнад *кукавичје* *звезда* није могућ без драмолета *Кисеоник*.
- АУТОР: Занимљиво, мада су *Кисеоник* поредили са Ружевићем и Мрожеком...
- ПОГОВАРАЧ: Ни случајно! *Кисеоник* је маркесовски експресивно згуснуто безнађе прхнуло кроз пенцере потлеушица из партаја Александра Поповића. Наравно, језиком неразбарушене, сижеом конзистентније и драматуршки компактније.
- АУТОР: Не волим туђе искошене погледе, волим свој поглед. Гледајте ме међу очи док ме тумачите!
(Показује)Ту где кажипрст има калибар куршума.
- ПОГОВАРАЧ: Ваше “драматик персоне” делују нормално и у ликовима лудака. Ваш Младен завапи: “Свет је лудница, а људи су или луди или површни. Боже, зашто си човеку дао толика плућа, кад ти је васиона мала?”
- АУТОР: Не смета Младену Секуловићу одсуство кисеоника, него је он затрован идејом да кисеоника нема.
- ПОГОВАРАЧ: Дакле, куда иду Ваше драмске сподобе, узлетом од гротеске до апокалиптичних визија.
- АУТОР: Моји ликови посрћу на склиским трамвајским шинама, кешају се или се возе трамвајем у роли кочничара.
- ПОГОВАРАЧ: Зачуђујуће и задивљујуће, заправо чудесно је како сте трамвају дали контуре улоге, он је кроки драмске персоне саткане од функције лика, трамвај је уздигнут до митске немани која обједињује старозаветне пошасте и агресију наступајућег модерног доба. Срба Игњатовић каже да присутност тако “мистификованог и персонификованог трамваја за народ (који је шибицу називао ”машинот”) већ је исувише довољан знак да његова паланачка, сиромашка идила у подножју настајуће велевароши, неће, и не може бити дугог века.”
- АУТОР: Рекох ли вам да не читам ни “пред” ни “по” говоре својих драмских рукописа.
- ПОГОВАРАЧ: Али ви сте актер овог поговора заједно са поговарачем. Ви морате чути ваше тумаче у које спада и поговарач.
- АУТОР: Поговарач, поговарач, поговарач?! Знате да не волим ту реч! Какав поговарач, Ви сте писац поговора.
- ПОГОВАРАЧ: Зовите ме како хоћете, само ме немојте разбити. Моја је дужност да вас упознам са рецензијама које користим у

овом разговору од поговора: “Кисеоник најразбокоренија, театарским могућностима И подстицајима на игру, можда најобремененија Ђукићева драма.”

АУТОР: А, знате шта каже мој лик од књижевника? Каже: “Кисеоник ми треба за мозак. Ум мора да дише.”

ПОГОВАРАЧ: “Добићете ваздух освежен озоном. Као после кише.”

АУТОР: “Само не заборавите да пројектујете дугу на хоризонту.”

Са сјајаро̄ радија закрча: “Пије чича бозу!”

МИРЈАНА БОБИЋ МОЈСИЛОВИЋ, ИМИТАЦИЈА ЖИВОТА

Разговор за поговор се води у Бобићкином ајдељуе – галерији. Обзиром да у простору ајдеља нема аутиоритетиа Аутора као драмског писца, разговором који следи сенчићемо кроки Мирјане Бобић Мојсиловић као драматичара. Музичка кулиса дијалога, “Слике са изложбе” Мусорџског осваја галерију заједно са миомирисом “Дон” кафе. Док пиече дијалоџ, наравно, пиече и животи, ја аутор тирчи од шиафелаја до рачунара и најираџ, у ритму сјајаре срјске максиме: “Нула диес сине линеа” или ши “Ниједан дан без црше, односно рејика”.

ПОГОВАРАЧ: Дона Мирјана!

(Пауза)

Примадона Миро!

(Пауза)

Бела дона Бобић – Мојсиловић!

АУТОР: *(Задихана)*

Изволите, господине!

(Пауза)

Прекипеће “Дон”, пуне ми руке посла.

(Закувава)

ПОГОВАРАЧ: Писца поговора Вашој драми, на пролегомени разговора занима којом руком сте писали *Имитацију животиа?*

АУТОР: Само она зна.

ПОГОВАРАЧ: Ко? *Имитација животиа?!*

АУТОР: Не. Тастатура.

ПОГОВАРАЧ: Аха...

(Љуби руке аутору. И леву и десну)

АУТОР: Није тешко бити фин. Него, реците ми како Вам се допада моја драма.

ПОГОВАРАЧ: Не питате ме да ли ми се допада, него “како Вам се допада”?!

АУТОР: Лапус лудус.

- ПОГОВАРАЧ: Допада ми се.
- АУТОР: Ко? *Имитација живоћа.*
- ПОГОВАРАЧ: Да. Ваша комична мелодрама.
- АУТОР: “Комична монодрама” је поднаслов. Како вам се допада наслов.
- ПОГОВАРАЧ: Наслов је атрактиван.
- АУТОР: А садржина?
(Пауза)
Гукните, горим од нестрпљења!
- ПОГОВАРАЧ: Стрпите се. Ја сам још под утиском Ваше *Имитације*.
- АУТОР: Чије имитације?! Ја не имитирам. Ја сам жена свог живота!
- ПОГОВАРАЧ: Госпођо драга! Сасвим је разумљиво да сте мајчински осетљиви на свој рукопис, ко на своје чедо.
(Док Аутор џрчи од шифелаја до шастајуре и назад)
Канда сте фасовали фрку од критичара.
- АУТОР: (Иронично)
Фасовала сам крку од фркичара.
(Пауза)
Гукните, за Бога!
- ПОГОВАРАЧ: Опростите, није ми била намера да вас држим у неизвесности.
(Пауза)
Дубоко сам ганут Вашим комадом. Ваш списатељски дар коначно је успешно еманиран је и у најтежем роду писања – у драми. Биће ми задовољство да скупа опричамо Ваш драмски предложак.
- АУТОР: (Са олакшањем)
Ху...! Разговор за Ваш поговор је прилика да се мало манем сликања. Изволите!
- ПОГОВАРАЧ: Ваш драмски првенац *Сузе су ОК*, такође је мелодрама. Попут Шекспира, не либите се да зароните у мелодраматичне сижее.
- АУТОР: Држим да Вам је поређење са *Лабудом са Ејвона* неумесно и неприлично.
- ПОГОВАРАЧ: Нисте ме разумели, уважена. Ради се само о жанру. Шекспиролози кажу да опус Вилијема не да почива на мелодрама, него је у мелодрамаи доведе огрезао.
(Показује дланом преко брла)
Уосталом, мелодрама, при том и “комична”, сама по себи иритира високу гледаност.

- АУТОР: Ви сте саркастични, мој рецензенту. Нисте ме уверили у позитиван суд о делу названом *Имитација живоџа*.
- ПОГОВАРАЧ: Ја не судим *џрима висџа*, *дона* Мирјана.
(Пауза)
Будите уверени, Ваша драма је *ПП*.
- АУТОР: “ПП”?!
ПОГОВАРАЧ: *Прима џримарум* и *џрима џримисима*.
- АУТОР: Не претерујте, моја драма, како би рекао Душко Ковачевић, само потказује живот. Како онда да вам верујем?
- ПОГОВАРАЧ: Верујте ми, питање веровања је примарно у односима међу ликовима Ваше драме. И Олга, алијас Сиси и Ангелина, алијас Лорета и Миливоје, алијас драмски писац...
- АУТОР: Опа! 3 x 2! Моја драма није емисија тог типа.
- ПОГОВАРАЧ: Хоћу рећи да Ваш драмски трио – дубл, међусобно имитира и веровање и поверење...
- АУТОР: Можда, али гледалиште до уживљености верује *Имитацији живоџа*.
- ПОГОВАРАЧ: Наравно, драмске персоне Ваше комичне мелодраме су “ординарно крвомесне”. Лорета ће без околишења рећи: “Ја сам особа, а не лик.”
- АУТОР: И даље својим ликовима верујем без остатка а, Вама са остатком.
- ПОГОВАРАЧ: Ја не одобравам ставове критичара поводом Ваше представе. Сви ми смо попут ваших ликова, да би преживели и презимили, сместили себе у трап, маскирани уротом против сваке искрености и демаскирања, затрпани мимикријом твореном од самообмане која оличава и оивичава наше видокруге.
- АУТОР: Ако је моја драма *Имитација живоџа*, Ваш поговор је имитација поговора!
- ПОГОВАРАЧ: (Уз благи наклон)
Коначно смо хармонизовали гледишта, коначно смо у сагласју, врла госпођо! Допустите...
- АУТОР: Зар Вама рецензентима није све допуштено?
- ПОГОВАРАЧ: Ја дефинитивно нисам Ваш рецензент и не слажем се са неколиким критикама Вашег сценског чина. Пре свега, желим да вам честитам на храбрости (само из куражи клија успех) да без остатка уроните у време које нас мори. Импресионира Ваш афинитет да без квази отклона буцате стварност за коју је адекватније рећи да је мртвимо, него да је живимо; разбуцавате је ко копрену, ко мрежу отров-

ног паука. При том, са примесама елегичног реализма третирасте сав апсурд живота нетом уништене средње класе.

АУТОР: Како наше животне апсурде потказати формом театра апсурда? Био би то драматичан плеоназам.

ПОГОВАРАЧ: У праву сте. Зато сам затечен и критичком опаском Вашем делу да аконтира сценску радњу, да бизарности свакодневнице обрађујете на исто такав бизаран начин.

АУТОР: *(Иронично)*
Дочим, какав бизаријум?!

ПОГОВАРАЧ: Ваш драмски предложак је нека врста децентног, раритетног, смерног и овлаш, нежно “милованог” театра у театру. Ваше драмске персоне су изабрале театарска средства и театралне манире за еманацију својих мучнина на које Сартр саркастично гледа са отклоном егзистенцијалног апсурда: “Ко губи добија”.

АУТОР: Ха, ха, ха...! Сви смо ми добитници, господине.

Вода у усијаној цезви за још једну “Дон”, давно је уврела.

СНЕЖАНА КУТРИЧКИ, СМЕДЕРЕВСКО БЛАГО

Разџовор за поџовор се доџађа у сенци Смедеревске тврђаве, током бербе ѓрожђа. Теком дијалога, дијалогисти седе на камењу боје меда.

ПОГОВАРАЧ: *(Пење се на камен. Кроз тшину, после накашљавања)*
Слово о Проклетој Јерини!
(Наставља експресивније)
Преливали је рујем у манастиру
Ни Богородица није лепша у лику
Велможе јој здравили у пиру
Док се са Себрима, спајала у буквику.

АУТОР: Молим Вас, нисмо на Смедеревској песничкој јесени!
Понајмање на вечери еротске поезије?!

ПОГОВАРАЧ: Опростите ми. Ваша драма инспирише и лирику и епику и етику... И еротику.

АУТОР: Само Вас молим за дужни пијетет према лику кога фаворизујем: Ирини Кантакузина Бранковић, византијској принцези, жени Ђурђа Бранковића, српској деспотици у народу познатој као Проклета Јерина, која је столовала у Смедереву у најбољим годинама.

- ПОГОВАРАЧ: Не берите бригу, поштована списатељице. Ваш драмски предлогак доживљавам као корпу са лековитим биљем коју током својих појава лик Проклете Јерине носи у десници.
- АУТОР: *(Изговара као бајалицу)*
Тамјаника, ловор, анис, бршљан, лавандула, жалфија, тимијан, па ружина латица, камилица, корен омана, нана, мајчина душица, па босиљак и пелин, шафран, цимети, мускатни орашчић, еукалиптус, ђумбир, враниловка... Ирина Кантакузина Бранковић је прва српска биљоберка...
- ПОГОВАРАЧ: Уосталом и ликови Томе и Милене су из рода грофа Ђорђа Бранковића, сремских Бранковића, тј. последњих Бранковића.
- АУТОР: Моја драма недри моје уверење да се историјске личности на сцени негују театралијама, да су такве личности достојне театра у театру, моји ликови су су великодостојници надреалног и театралног.
- ПОГОВАРАЧ: Кредо достојан дивљења.
- АУТОР: У мом театру у театру, лик редитеља каже својој глумици: “Ви, ето, хоћете да будете глумица, врхунска глумица, а не можете да будете истовремено и глумица и ви.
- ПОГОВАРАЧ: У Вашој драми, као у бакиним бакалницама, све је на свом месту.
- АУТОР: Мислите у дућанима Јерининог Цариграда и Солуна?
- ПОГОВАРАЧ: Добро, како хоћете. Ево, може и тако: У Вашој драми као у дућанима Јерининог Цариграда све је на свом месту.. Допустите да вас с’ тим у вези фрагментарно цитирам: “... У дућанима: стакло, у стаклима смола, восак и амбра, алоја и балзам, па мирисна уља из Смирне и трговци парфема са својим отвореним бочицама, чији се слатки мириси дизаху до неба. Као наровим уљем Магдалена Христу ноге, тако они помазиваше својим заводљивим испарењима, читав Босфор. (...) Нигде онаких обелиска од порфира, господских павиљона, рибњака, лавиринта вртова, бунара са свежом водом и када испуњених плодовима ананаса, пистација и бадема, па ловор, смоква и маслина, мириси тамјана опојног, а тек мој Солун...”
- АУТОР: Аман заман поговарачу, штрихујте се! Читаоци ће помислити да у питању нови жанр: Дескриптивна драма?!
(Пауза.)
И где је ту Смедерево?

- ПОГОВАРАЧ: *(Збуњено)*
Како где је Смедерево?
(Усџаје са камена, ѓледа љод себе)
По Богу, седимо на њему!
- АУТОР: По Богу поговарачу, “диспутујемо” о *Смедеревском блађу!*
- ПОГОВАРАЧ: *Eh excusez – moi, Madame.*
(Нађну чашу на искај)
Разлоге за моју наклоност дескриптивним пасајима ваше драмске поетике потражиђу у разводњеном нектару од смедеревке.
(Прави шџрицер за обоје)
- АУТОР: Подсеђам Вас да се моја драма дешава у Смедереву 1941, 1954 и 1975. године.
- ПОГОВАРАЧ: Подсеђам Вас *Мадам*, да је ваша врла драма ванвремена и ванпросторна. Наравно, у смислу спектра њених значења и зрачења. Мада, штоно рече лик “Иследник”: “Слушам од како сам се родио: Смедерево крије закопано благо српских деспота.”
- АУТОР: Иследник рече, па порече. Он је на власти.
- ПОГОВАРАЧ: Јерина није више на власти. Зашто она не ода тајну закопаног блага? Да ли је зато проклета?
- АУТОР: Јерина је само дух, стари уморни дух из ког полако копни моћ и зато јој треба наша снага и наша вера.
- ПОГОВАРАЧ: Која снага, која вера?! Ми смо обеснажени, обезбожени и обезљуђени. Ми смо проклети, није Јерина!
- АУТОР: Превише очекујете од неке проклетиње. Уосталом, поколења не просе, нити камче од предака.
- ПОГОВАРАЧ: Пред очима Смедереваца, вековима искре коврце од златног руна? Док неко не декодира благо, покосиће их златна грозница.
- АУТОР: Злато не вреди, ако није скривено. Не колоплети му се предање.
- ПОГОВАРАЧ: Дакле, нема наде?
- АУТОР: Све док има кривице, има наде. Кривица из које настајемо, тај мукли осећај греха, он нас тера да чинимо, да испунимо сврху постојања. Да крочимо у незаборав.

Уз музику Јохана Шџрауса, “На лејом љлавом Дунаву”, љада измађлица боје сџарођ злајџа.

ДОБРИЛО НЕНАДИЋ, ГОЈКО ШАНТИЋ, МАГЛА

Дијалоџ, ѿачније речено “ѿријалоџ” у функцији ѿџовора, доџађа се у мађли чији се џусѿи ѿраменови ваљају око разџовора, чинећи џа сѿиралним и сѿириѿуалним.

ПОГОВАРАЧ: Господо Аутори, с’ ким причам? Са гос’ин Добрилом или са гос’ин Гојком?

АУТОРИ: Потпуно је свеједно.

ПОГОВАРАЧ: Ако ме сећање не вара, последњи тандем наших драматичара били су, покој им души, Ђорђе Лебовић и Александар Обреновић у *Небеском одреду*.

АУТОРИ: Драмске партитуре се успешно пишу у дуету, као што се клавир бравурозно свира и прелудира у четири руке.

ПОГОВАРАЧ: Немам речи, *Мађла* је сценски прелудијум за памћење. Уосталом, компоновали су га романописац за анале: *Дорѿеј, Киша, Врева, Појлава, Сѿаѿисѿи, Дивље звезде, Роман о Обилићу, Поларна свеѿлосѿи*, драмски писац: *Обилић* и првак Југословенског драмског позоришта – бард српског глумишта: *Оѿело, Бура, Веселе жене виндзорске, Кориолан, Зли дуси, Сид, Хеда Габлер, Горски вијенац, Раде Томов, Луча Микрокозма, Сеобе, Колубарска биѿка, Ваљевска болница, Карађорђе* и есејиста “Књижевних новина”, “Књижевне речи”, “Лидуса”, “Драме”...

АУТОРИ: Наш поговарач се баш едуковао за “Разговор за поговор”.

ПОГОВАРАЧ: *(Укрућен сѿаву мирно)*
Стараћу се, господо.

АУТОРИ: *(Иронично)*
Бравос! Канда сте усвојили и терминологију наших ликова.

ПОГОВАРАЧ: *Мађла* је драма документарне фактуре, са епским праменовима брехтовског театра. Ваша *Мађла* није лондонска, нити Карпентерова. Нити је измаглица, ни тма ни тмуша није. Она је магла наше прошлости, маглуштина “србика”, прозирна и непрозирна, долинска и котлинска.

АУТОРИ: Поговарачи, есејисти и естетe, ви сте ко четници: “Ви и кад тонете, вама перископи вире”.

ПОГОВАРАЧ: Саркастичан шлагворт за реплику типа: Ако је *Свеѿи Георѿије убива аждаху* – “драматизација ненаписаног романа” Душана Ковачевића, *Мађла* је настала из ненаписаног романа Добрила Ненадића.

- АУТОРИ: Обзиром да је српска историја врви од драматичне недостатности народног јединства, у драми владају јединства. Места, времена и радње. *Маџла* се догађа у Ивањици, у хотелу који је привремено реквириран за потребе Југословенске војске у отаџбини.
- ПОГОВАРАЧ: У таквом простору сте тако вешто згуснули безнађе неких идеологема, да остала јединства и нису важна. Довољно је само чути Драгишу Васића, књижевника, адвоката, потпредседника Српског културног клуба, дописног члана Српске краљевске академије, идеолога Равногорског покрета, etc. како кроз праменове *Црвене маџле* премишља: “Неће доћи. Нико неће доћи. Неће се појавити никакве беле лађе нити да кога доведу а још мање да кога одведу. Ми њима нисмо важни, ми никоме нисмо важни. Неће нас одвести ни према Крфу ни према Бизерти. Узећемо Србији још сто хиљада људи у најбољем добу. Напустићемо своју кућу и препустићемо је туђину. Стајаћемо тако и бауљаћемо кроз маглу у пучину чекајући да се забеле енглеске лађе, а лађе неће доћи.”
- АУТОРИ: Енглеске лађе су једриле курсом лондонске магле.
- ПОГОВАРАЧ: Ваши ликови су “начертани” курсом за “удивленије”. Социјални, пропозитивни, прецизни длетом су тесани и отесани и онда кад треба да буду неотесани. Карактерно су диференцирани до нијансирања, експресивни у свем свом трагизму. Историја их је увукла у недра, а потом разбила о хриди, идеја их је изневерила и тако дубоко посекала, ко што историја уме да посече, да се њени актери никад више нит’ залече, нит’ излече.
- АУТОРИ: Штоно каза Калабић: “Писци имају моћ уживљавања у различите улоге”.
- ПОГОВАРАЧ: *(Иронично)*
Штоно рече Васић: “Знам ја тебе добро Никола Калабићу. Чачкаш, бушкеташ, вртиш, ко миш кочањку.”
- АУТОРИ: Најбољу биографију лика Драгише Васића управо нуди Калабић. “Хе, Драгиша, Драгиша. Ти немаш тајни! Ко их онда има ако их ти немаш? Имаш пријатеље у свим могућим таборима. Не стојиш лоше на двору, имаш пријатеље међу лондонским политичарима, добар си И са неким од најокорелијих хрватских комуниста. Да не говоримо о Москви, о Јеврејима па богме и о Масонима.”
- ПОГОВАРАЧ: Ваш Калабић никога није убио “ни од своје мрзости ни од свог наума.” “Убио их је рат а не ја” – одбранаши Никола.

“Рат је над свима нама. Свакоме руку води као слепца његов слепчовођа.”

АУТОРИ: *(Саркастично, са накатом да испровоцирају поговарача)*
Ви сте уважени поговарачу, ко’ но Васић и Марија из наше драме: “Жртва лоших и нетачних представа о животу.”

Поговарач: Господо драматичари! Зар Србија у рату није оно што сте ви “дајдестирали” једном реченицом: “У коме год селу заноћиш, ко да си у радовањском лугу.” Зато интелектуалац попут Драгише Васића нема дара да се извуче и побегне из таквог и тог ратног окружења. Драгиша није знао куда поћи, ни којим путем ићи.

АУТОРИ: “Постоје људи који имају дара за тако нешто. Васићев кум Крлежа одувек је имао таквог дара. Одувек је знао да у правом изабере прави пут. Левичар у Београду, Хрват у Загребу...”

Поговарач: Да вашу *Маџлу* разбију светла позорница, нема боље препоруке од Васићевог монолога: “Вуку ли се то неке црвене, кржаве магле око нас? Нуде ли нам то опет нову веру. А ја бих да пишем и по смрзлом пепелу, само да пронађем једну једину варницу старог жара! Ја бих још оне старе, оне махните вере, која је сву моју дедовину прославила И претворила у један велики гроб. О да могу некако да затворим разум као очи, да заборавим ту махниту веру, па нека дође све што мора доћи и што мора бити.”

Изнебуха њада мрки облак.

ВЕЛИМИР ЛУКИЋ, И СМРТ ДОЛАЗИ НА ЛЕМНО

У свом комаду *И смрт долази на Лемно*, полазећи од ситуације коју је третирао и Софокле у *Филоклету*, Велимир Лукић је написао сасма особено, по духу савремено драмско дело које пре свега еманира Лукићев скептичан став према историји. У драми је нештедимице изнедрена наша неспособност да рационално проникнемо у смисао недаћа и патњи које нас сустижу и престижу.

Свој драмски предложак, Лукић је конструисао по обрасцу који влада европским театром од двадесетих година двадесетог века. По том обрасцу творена је драма изузетне експресивне актуелности, никле из познате античке митске ситуације. Тиме је аутор филигрански, минуциозно пренео читаочев поглед с оног што је митско, историјско, па могуће и политичко, на оно што влада у поетскијем и спритуалнијем животу.

Док код Софокла истина и поштење, постојаност и душевност, односе победу на ширем, објективном плану него што је то подручје изолованог људског срца, у Лукићевом комаду неопозиво тријумфује један светски поредак заснован на лажи, лудилу убијања, деградацији свеколике хумане сфере. Код Лукића, Филоктет је у почетку још увек човечни побуњеник; на крају он је само прозирна сенка кроз коју се мутно назире слике утрнулих ратних згаришта, шлемови из којих ниче трава заборавља, “кише које спирају наносе читавих цивилизација, фаланге равнодушних звезда.”

Драма *И смрт долази на Лемно* сугерише нам да је земаљски поредак неизмењив; да је он само бледа копија владајућег нереда у космосу. Тамо где не постоји ни божанска санкција ни делотворан етички постулат, човек завршава ко Лукићев Филоктет, долази под своју Троју, вођен нејасном надом да је Троја ординарна фатаморгана.

Лукићева драма је децентно оптерећена литературом до горње границе коју може да поднесе савремени театар. Она је у суштини мудри третман Пиндарове паренезе у којој се каже “постани оно што си” ако желиш да будеш човек. Зато је комад више него успео покушај да се фарсичним узлетима оваплоти трагично и додирне катарзично.

Користећи се архитипском ситуацијом, писац одступа од ње и ово одступање је критика митске мисли колико и стварности у којој митска ситуација посредује, стварности у којој је митски модел спуштен да би се о њој судило “на разини мисли која обухвата време и искуства, а не на нивоу пуке хронологије и очигледности.”

У дијалогу митске и актуелне мисли Лукић тражи оно што је у људском животу тек махинација, привид, и оно што је истинско, што је вредно. Из угла свести која поседује “софију” али и тајну, расветљава се мистификаторска свест, свест затворена у “службу” свом тренутку. Сфера вредности значења сукобљена је са човековим одређењем у актуелном. Прагматичка Одисејева свест, свест као идеологија, разоткрива се у естетичко – филозофској свести Филоктетовој, који је овде носилац трагичке судбине мислећег бића, иначе сталног протагонисте Лукићевих драма.

Бежећи од варљивог реалитета актуелности, ослоњен на мит када је у питању естетика, драмски писац рационалистичком интерпретацијом разара мит, налазећи му изворе у идеолошком прагматизму. Митску причу драматичар спушта на ниво алегоријске приче. И поред тог, на изглед унижавајућег поступка, драма није лишена амбивалентности, није сведена на неколико “недовољно разумењених ставова” и не недостаје јој продорности, проницљивости и вишезначија.

Драма *И смрт долази на Лемно* Велимира Лукића скоро да није драма која варира судбине Одисеја и Филоктета. Она вага и варира пре свега судбину Неоптолема, малог сина великог оца, чију је једну од варијанти развио и Анреј Хинг у *Балшазару*.

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ, КАРАЂОРЂЕ

Прича се прича и ојричава у Радовањском луџу, на месту еџекуције кума којој је кум кумовао. Да није реч о Карађорђу, дијалоџ се моџао водити и на Фрушкој џори, а да ништа не би изџубио на актиуелносити. Разџоварачи (Аутор и Поџоварач) променадишу (шејтају) своје мисли од храсита до храсита, од букве до букве. Ситабла ситолетноџ дрвећа повијају се и шкрипе ко заштитени сведоци. Гране цвиле ситонитано суфлирајући шлаџворите актиерима поџовора. На поњу чији џодови сежу у хиљаду осамсито и неку, седи Буџа Мирковић и џушитићи шитрицер од белоџ жујскоџ, "ем 'ладан ем џа има млоџо", казује:

"У Шеварлићевим драмским шекситовима кључају некадашње, али не-раздвојно савремене ситрасити, дилеме, поитивречја; оживљавају уломци укорене цивилизације, девалвиране ситиорије; израњају шитоси и митоси из неитом осуитнуите повесити. Технички, језички и ситилски поерфекционисити, драматитуршки суйериорно артикулисан, комуникатитиван, асоцијатитиван, не реитко заједљив, са ситиричком ошитирином и неџованом ситиоријском диситанџом, Шеварлић својим делима захваита "итловну дубину бића", али и драматитичну, узбудљиву социјалну базу, "јунака без јунашита", шитио на савременој шитематитици служи као поравеситија, а на ситиоричким полановима као фарса."

ПОГОВАРАЧ: И стожер теорије савремене српске драме, др Рашко Јовановић, пословичном беспримерном лакоћом свог теоретског одраза и мета израза, рећи ће да сте драму о вођи Првог устанка градили "контрастирајући ликове двојице протагониста Карађорђа и Кнеза Милоша, двеју личности које се уздижу до сасвим одређених метафора новије српске историје".

АУТОР: Господин др Рашко је у мојој драми филигрански осетио два приступа "устаничкој борби и политици уопште, који Србију прате и до наших дана, који су мање или више непрестано присутни и у нашој егзистенцији".

ПОГОВАРАЧ: Ваша драма је колико историјска толико и савремена. Ткана и саткана на акционом супротстављању Карађорђа и Милоша као двојице протагониста, драма не почива само на апострофираном сукобу него доноси мозаик историјских збивања у Србији почетком XIX века која је у сплету интереса великих сила: Аустрије, Русије и Турске, а у затону и заклону интереса Француске, Енглеске, Немачке...

АУТОР: Српску судбину и њене протагонисте третирао сам у оквиру и обиљу историјских дешавања Карађорђевог епохе.

- ПОГОВАРАЧ: А како сте успоставили тангенту са оновременом земљом Србијом? Ваша драма снажним светлом фокусира фатум Србије и широком асоцијативном сфером дира и тангира актуелна збивања. Вашом је драмом такорећи *ad oculos* презентирана Србија без да јој је дата историјска рола или улога која сличи каквој “учитељици живота”.
- АУТОР: Одговорићу вам репликом Карађорђа: “Србија је пелином задојена и крвљу заливена. Љута је то невоља и несрећа која од ратара ствара јунаке... Колико јунаке, толико и насилнике. Острве се, у крви огрезну, па ни свога не штеде.”
- ПОГОВАРАЧ: Уз ризик и свесну накану да будем погрешно схваћен, свој труд поговарача бих оваплотио ставом о евидентној дисхармонији и различитости Ваше драме *Карађорђе* са драмама *Вожд* Ивана Студена, *Црни Борђије* Милета Кордића, *Вожд Карађорђе* и *кнез Милош* Жарка Команина, те још не изведеном драмом Милана Ђоковића.
- АУТОР: Културу мог грађанског кода и рода не тангирају таква поређења.
- ПОГОВАРАЧ: Примите моје искрено разумевање у симбиози са питањем: Зашто се ваш други протагонист Милош Обреновић појављује само у прологу и епилогу.
- АУТОР: Тудио сам се да у једном замаху, децентно прикажем Милоша као осорног и осиног али и као лукавог и промудреног Српског владара.
- ПОГОВАРАЧ: Слажете ли се са тезом да само слободни ослободилац може и друге ослобађати.
- АУТОР: Поменута “учитељица живота” нас учи да је у Србији само мртав ослободилац слободан. Ваљда зато на крају драме коју поговарате, Писар набраја списак ствари поређаних поред Вождове главе, поред главе ослободитеља: “Дуката цесарских четири хиљаде. Орден Свете Ане, са лентом, један”, etc, па онда “Сабља дарована покојном Карађорђу руским царем Александром првим, с натписом – Заштитнику православнија вери и отечества”...
- ПОГОВАРАЧ: То је последња слика иза које, како рече један од тумача *Карађорђа*, Саша Милосављевић “следи мрак, завеса и ћутање.” Дакле, “остало је ћутање”. Ко је заправо Карађорђе?
- АУТОР: Српски витез или српски Макијавели, питање је сад?
- ПОГОВАРАЧ: У Вашој драми пратимо спретну разуђеност проницљивих мотивација којима се драматуршки дубе и сенче ликови

Карађорђа и кнеза Милоша и можемо дојмити како “историја у догађању надвисује откривањем или остваривањем историје у будућности”.

АУТОР: Ето. Распршили смо ону малопређашњу дилему ко маче маслачак.

ПОГОВАРАЧ: У Вашем врлом рукопису, Милош је мајстор прилагођавања и вештак опирања турској сили (сходно и вековном народном искуству по коме “кога је молити није га срдити”). Он уме да се нагађа и погађа са турском силом, јер је рано научио како се даровима поткупљује и дукатима купује. Дотле ће заносима прожети Карађорђе остати завереник борбе прса у прса, завереник буне и побуне, бунта и грунта. Њему су дипломатија и политика заобилазни путеви до циља, прљава и недостојна, подмукла и нечасна работа. Он је витешки одан борби коју је после витешког пораза напустио. Сит избегличке горчине, враћа се у Србију по сопствену смрт.

АУТОР: Сасвим логично. Шта друго да тражи Карађорђе у Србији “пелином задојеном и крвљу заливеним”?

ПОГОВАРАЧ: У свом комаду сте ликове вођа два српска устанка творили као истинске носиоце властитих супротстављених идеја.

АУТОР: Сукоб властитих идеја може бити у корену драмског сукоба. Драма *Карађорђе* није фарса, што не значи да историја није фарсична.

ПОГОВАРАЧ: Бисерном, пекићевском иронијом сте третирали поменути фарсичност кроз однос у сукобљеним ликовима двају вођа. Хука крви насупротив стрпљењу, мач насупротив дипломатији. На један тас српске историје ставили сте срчаност и војничке врлине, а на другом тасу вагате мудрост одмереност и стрпљење.

АУТОР: Моја основна иницијација за развијање драмског сукоба је тако успостављена драмска дихотомија.

ПОГОВАРАЧ: На то би Вам горепоменути Саша Милосављевић одбрусио: “Обезнањени од ”дешавања историје”, исувише огрубели и превише напаћени, стално на нишану оних који стварају нове светске поретке, Срби су под Милошем закорачили у један такав новонастајући глобални систем, изгубивши при том, управо благодарећи Карађорђевој погибљи, могућност погледа на свет који је био типичан за једно друго време, за доба које је неповратно остало у прошлости.”

АУТОР: Немојте ми рећи да је Милош глобалиста, а Карађорђе националиста?!

ПОГОВАРАЧ: Све је већ речено кроз перо рецензента: "Миладин Шеварлић нас својом драмом *Карађорђе* уводи у време када Србија, измождена после првог српског устанка, смерно, покајнички ћути и великим благом купује мир од корумпираних Турака. Видају се страшне ране, али ништа не сме да буде заборављено. У то време, тридесетседмогодишњи Милош Обреновић, у пуном напону снаге, кудикамо препреденији од својих господара, преко посредника скупла харач од раје и припрема се за улогу будућег Великог српског администратора. Ове уводне сцене слике су стања у Србији и својеврсна су "увертира" у силовити улазак главног јунака драме у радњу. Јер, после "Великог администратора" на позорницу ступа Карађорђе. У драматуршком смислу, међутим, Шеварлић своје дело конципира по моделу мелодраме."

АУТОР: Мелодраме? Хвала на комплименту! Коначно, и Шеварлић се презива на "Ше" ко онај Енглеz из Страдфорда.

Мркином луџа сѣруји мелодија "Восѣани Србије.